

Islamitische begrippen toegelicht

Islamitische begrippen toegelicht

Adib Abdulmajid

Amsterdam University Press

Ontwerp omslag: Coördesign, Leiden

Afbeelding omslag: Interieur van een oud Islamitisch paleis. Fotograaf: L. Simsek. Bron: Pexels.

Ontwerp binnenwerk: Crius Group, Hulshout

ISBN 9789048559817
e-ISBN 9789048559824 (pdf)
DOI 10.5117/9789048559817
NUR 717

© A. Abdulmajid / Amsterdam University Press B.V., Amsterdam 2024

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16B Auteurswet 1912 j° het Besluit van 20 juni 1974, Stb. 351, zoals gewijzigd bij het Besluit van 23 augustus 1985, Stb. 471 en artikel 17 Auteurswet 1912, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Stichting Reprorecht (Postbus 3051, 2130 KB Hoofddorp). Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16 Auteurswet 1912) dient men zich tot de uitgever te wenden.

Voorwoord

In elk wetenschappelijk domein of specialisatiegebied is het beheersen van essentiële termen en concepten, en de connotaties daarvan, van groot belang, en het veelzijdige domein van Islamkunde is geen uitzondering. Een van de aanzienlijke uitdagingen waarmee studenten of geïnteresseerde lezers met een matige kennis van de Arabische taal en cultuur worden geconfronteerd is het begrijpen van de exoterische en esoterische betekenissen, intrinsieke en extrensieke bedoelingen, van termen. Door het begrijpen van de Islamitische terminologie en het vergaren van een diepgaande kennis over de betreffende contextuele en linguïstische connotaties, vooral als het om theologische concepten gaat, wordt de lezer of scholier in staat gesteld om de specifieke implicaties en dimensies van de gebruikte terminologie te beheersen en zelfs deze toe te lichten.

Dit begrippenboek is de uitkomst van een diepgaand onderzoek, waarbij een reeks gezaghebbende primaire bronnen van Islamkunde zijn benut en geraadpleegd om een wetenschappelijk betrouwbare inhoud te verzorgen. De transcriptie van Arabische termen helpt de lezer bij het nauwkeurig gebruiken en/of spellen van elk begrip. Daarnaast draagt de uitgebreide toelichting

van essentiële Islamitische concepten bij aan het volledig begrijpen van elke betreffende term en de bijbehorende aspecten en connotaties. Gezien de toenemende interesse in de Arabistiek, Islamkunde en Midden-Oostenstudies onder Nederlandssprekende scholieren, kan dit boek een onmisbare hulpmiddel vormen voor de geïnteresseerden. Het primaire doel van dit begrippenboek is inzicht geven in de belangrijkste termen en begrippen in de wereld van de Islam.

Inhoudelijk behandelt dit begrippenboek termen uit verschillende gebieden van Islamkunde. Het vormt een glossarium van de Islam als godsdienst, levenswijze en jurisprudentieel kader. De uitgebreide lijst van termen die toegelicht en genuanceerd worden in dit glossarium omvat zowel basis- als geavanceerde terminologie. Het gaat in op termen die betrekking hebben op theologische concepten, invloedrijke stromingen, fundamentele waarden, jurisprudentie en het rechtssysteem. Het duikt in en licht het Islamitische taalgebruik dat kenmerkend is voor deze wereldreligie toe. Dit begrippenboek is alfabetisch gestructureerd, met elke letter als een onafhankelijk hoofdstuk. Elke term is weergegeven in een fonetisch toegankelijke

Nederlandse spelling, gevolgd door een op *IJMES*-systeem gebaseerde transcriptie, in combinatie met de oorspronkelijke Arabische term.

Transcriptie

Om de leesbaarheid en correcte uitspraak van de toegelichte begrippen te waarborgen, is een opmerking over de transcriptie van de Arabische termen die behandeld worden in dit begrippenboek noodzakelijk. De termen zijn aanvankelijk fonetisch weergegeven in een toegankelijke, vaak voorkomende spelling, gevolgd door een standaardtranscriptie van elke term en de oorspronkelijke Arabische spelling daarvan. Deze termen zijn hoofdzakelijk getranscribeerd door de auteur in overeenstemming met de conventies van het gezaghebbende *International Journal of Middle East Studies*, met diakritische markeringen. Er zijn echter enkele uitzonderingen. De unieke Arabische letters die in dit boek zijn getranscribeerd, zijn onder meer: glottisslag [ʔ]; stemloze interdental fricatief [tʰ]; stemhebbende palato-alveolaire sissende [j]; stemloze keelholte vernauwd fricatief [ħ]; stemloze velar fricatief [kʰ]; stemhebbende interdental fricatief [dʰ]; stemloze palatale sissende [ʃ]; stemloos nadrukkelijk post-dentale fricatief

[s]; stemhebbende nadrukkelijke post-dentale stop [d]; stemloze nadrukkelijke post-dentale stop [t]; stemhebbende nadrukkelijke post-interdentale fricatief [ʒ]; stemhebbende faryngeale fricatief [ʕ]; stemhebbende huig fricatief [gʰ]; lang open front niet afgerond [ā]; lang dicht naar achteren afgerond [ū]; en lang dicht front niet afgerond [ī]. Desalniettemin vallen bepaalde termen, zoals specifieke Arabische namen en stromingen, en bepaalde concepten, die afgeleid zijn van het Arabisch en getranscribeerd zijn in een duidelijke Latijnse vorm, niet onder dit transliteratiesysteem vanwege hun reeds wijdverbreid gebruik. Voorbeelden daarvan zijn, onder andere, Koran [i.p.v. *Qurʾān*], Mohammed [i.p.v. *Muḥammad*]. Verder worden alle termen die met een *j* beginnen in het hoofdstuk *J* als een *dj* uitgesproken, en alle woorden die met een *kh* beginnen in het hoofdstuk *K* als *g* uitgesproken.

Afkortingen

- Ev.* De enkelvoudsvorm bij zelfstandige naamwoorden.
Ḥ Ḥadīth, bij citatie van overleveringen.
K Koran, bij recitatie van Koranverzen.
Let. Letterlijk.
Mv. De meervoudsvorm bij zelfstandige naamwoorden.

Tekens

[ ] Worden gebruikt voor transliteratie van oorspronkelijke termen en de Arabische spelling van elke term. Ook gebruikt bij toegevoegde teksten. ( ) Worden gebruikt bij het weergeven van enkelvoudsvormen en meervoudsvormen van zelfstandige naamwoorden, en bij de vertaling of transcriptie van een Arabische term binnen een tekst.	{ } Worden gebruikt voor Koran en Hadith bronnen als referentiekaders bij bepaalde toelichtingen. “ ” Worden gebruikt voor citaten en letterlijke vertalingen. “ ” Worden gebruikt voor alle overige aanhalingen. / Wordt gebruikt tussen woorden om een keuzemogelijkheid aan te geven.

A

Aadaab

[Ādāb – آداب] (ev. 'Adab – أدب)

Navolgenswaardige handelingen en gedragingen van de Profeet Mohammed die beschreven zijn in de biografische boeken over Mohammed; een aspect van de *Sunna*.¹

[Zie 'akhlāq; *Sunna*; *Ḥadīth*].

'Aada

[Āda – عَادَة] (mv. 'Ādāt – عَادَات)

Gewoonte; vaak voorkomend traditioneel gebruik.²

[Zie 'urf; *sha'ā'ir*].

'Aadil, al-

[al-'Ādil – العَادِل]

De Rechtvaardige; een van de negenennegentig Schone Namen van God ('*Asmā' Allāh al-Ḥusnā*) {K³ 16:90}.⁴

Aafaat Samawiyya

[Āfāt Samāwīyā – آفَات سَمَاوِيَّة]

Hemelse tegenslagen; refereert aan de handelingen van God, ofwel de door God ondernomen acties die Zijn bestaan

manifesteren in het leven van een individuele gelovige.⁵

[Zie 'adhāb].

Aakhirā, al-

[al-'Ākhirā – الْآخِرَة]

Het leven na de dood; het hiernamaals; verwijst naar de verantwoording die men aflegt voor zijn/haar daden gedurende het wereldse leven {K 2:94, 3:148}.⁶

[Zie *Yawn al-Qiyāmā*; *Ma'ād*; *Yawn ad-Dīn*].

Aal Mohammed

[Āl Muḥammad – آل مُحَمَّد]

De familie van de Profeet Mohammed in brede zin, namelijk de Hāshimieten.⁷

[Zie '*Ahl al-Bayt*].

'Aam

[Āmm – أَمَم]

Openbaar; algemeen; ook refereert aan een van de aspecten van de tekstanalyse methode ontwikkeld door 'imām al-Shāfi'i, stichter van *het Shāfi'isme*.⁸

[Zie *khāṣ*; *Shāfi'i*].

1 *Fiqh as-Sīrā an-Nabawīyā*, 24; '*Anīs al-Fuqahā' fī Ta'rīfāt al-'Alfāz al-Mutadāwalā*, 105.

2 *Kitāb at-Ta'rīfāt li-Jarjānī*, 151; *at-Ta'rīfāt al-Fiqhīyā: al-'Āda*, 141.

3 *Al-Qur'ān al-Karīm* [de Heilige Koran].

4 *Al-'Asmā' waṣ-Ṣifāt, al-Mawsū'ā al-'Islāmīyā al-'Āmmā*, 141.

5 *Al-Buḥūth al-Fiqhīyā al-Mu'āṣirā: al-'Āfāt as-Samāwīyā*, 563.

6 *At-Ta'rīfāt al-Fiqhīyā: al-'Ākhirā*, 11.

7 *Ibn Ishāq, as-Sīrā an-Nabawīyā li-Ibn Ishāq*, 1.

8 *Al-Madhhab al-Shāfi'i*, 57, 63; *Mīn Khizānat al-Madhhab al-Mālikī: Bāb al-'Ām*, 44.

‘Abd

[‘Abd – عَبْدٌ] (mv. ‘Ibād – عِبَاد)

Dienaar; slaaf; aanbidder.

Een belijdende moslim wordt beschouwd als een dienaar van God.⁹[Zie ‘*ibādā*; *ṭā‘ā*].**Abraar**

[‘Abrār – أَبْرَار] (ev. Bār – بَار)

De vromen; in de Koran worden de ‘*abrār* genoemd als de geselecteerde gelovigen die op de Dag des Oordeels het Paradijs (*Jannah*) binnen gaan treden {K 3:193, 76:5}.¹⁰[Zie *taqwā*; *birr*; *al-Firdaws*].**‘Adaala**

[‘Adāla – عَدَالَة]

Rechtschapenheid; oprechtheid; eerlijkheid; een van de belangrijkste kenmerken van een rechter (*qāḍī*) of een leider (*qā‘id*) {K 4:58}.¹¹[Zie *qāḍī*; ‘*adl*].**‘Adhaab**

[‘Adhāb – عَذَاب]

Goddelijke bestraffing; hemelse straf; verwijst naar de Goddelijke bestraffing die op de zondaars wacht in het hiernamaals.¹²[Zie *Ma‘ād*; *Yawm ad-Dīn*].**‘Adhaab al-Qabr**

[‘Adhāb al-Qabr – عَذَاب الْقَبْرِ]

De verschrikkingen van het graf; de bestraffing van het graf; volgens de *Ḥadīth* begint de bestraffing van het graf gelijk na de dood {H¹³ 1431}.¹⁴**‘Adhaab Djehannam**

[‘Adhāb Jahannam – عَذَاب جَهَنَّمَ]

De verschrikkingen van de hel; de bestraffing van de hel {K 25:65, 85:10}.

[Zie *Jahannam*].**‘Adjam**

[‘Ajām – عَجَم]

De niet-Arabier moslims; in de vroege geschiedenis van de Islam verwees het leiderschap van de moslimgemeenschap naar de niet Arabieren die zich tot de Islam hebben bekeerd als ‘*Ajam*, zoals de Perzen en andere etnische bevolkingsgroepen.**Adjr**

[‘Ajr – أَجْر]

Loon; beloning; de door God geschonken beloning voor een goede daad.¹⁵[Zie *thawāb*].9 *Al-Mawsū‘ā al-‘Islāmīyā al-‘Āmmā*, 947-8.10 *Fīqh al-Jihād fī Ḍaū‘ al-Qur‘ān was-Sunna*, 1293.11 *Muqaddimat Ibn Khaldūn*, 406.12 *Al-‘Adhāb: ‘Asbābuhū wa-‘Anwā‘uhū wa-Ṭuruq al-Wiqāya Minhu*, 17.13 *Al-Ḥadīth an-Nabawī ash-Sharīf* [overleveringen van de profeet].14 *Al-Nawawī, Riyāḍ aṣ-Ṣālihīn*, 476.15 *Tafsīr at-Ṭabarī: Jāmi‘ al-Bayān*, 231.

'Adl

[ʿAdl – عَدْلٌ]

Gerechtigheid; eerlijke en gelijke verdeling; gerechtigheid uitgedeeld door een soeverein of een *qādī*. Volgens de *Muʿtazilieten* verwijst *ʿadl* naar Goddelijke gerechtigheid. Deze rationalisten benadrukten dat mensen een vrije wil hebben en daarom kan God niet verantwoordelijk worden gehouden voor het kwaad. Verder wordt het begrip *ʿadl* door verschillende Islamitische stromingen omarmd als een teken van vroomheid, zoals geopenbaard in de Koranvers: “En als jullie tussen de mensen oordelen, oordeel dan rechtvaardig.” {K 4:58}.¹⁶

[Zie *al-Muʿtazilā*; *ʿAhl al-ʿAdl wat-Tawhīd*].

'Afoe, al-

[al-ʿAfū – العَفْوُ]

De Schenker van Vergiffenis; een van de eigenschappen en Schone Namen van God {K 4:43}.¹⁷

Ahad, al-

[al-ʿAḥad – الْأَحَدُ]

De Ene (God); een van de negennegentig Schone Namen van God {K 112:1}.

Ahadieth Qudsiyya

[ʿAḥādīth Qudsiyyā – أَحَادِيثُ قُدْسِيَّةٍ]

De heilige overleveringen en uitspraken van de Profeet Mohammed; refereert aan overleveringen met een esoterisch karakter waarin God in de eerste persoon spreekt door Mohammed.¹⁸

[Zie *Ḥadīth*].

'Ahd

[ʿAhd – عَهْدٌ] (mv. ʿUḥūd – عُهُودٌ)

Verdrag; verbond; verwijst naar het in de Koran genoemde verdrag tussen Mohammed en de ongelovigen {K 2:27, 3:183, 9:7}.¹⁹

Ahkaam

[ʿAḥkām – أَحْكَامٌ] (ev. Ḥukm – حُكْمٌ)

Geschikte wettelijke normen; regels of oordelen opgesteld op basis van de Koran en de overleveringen van de Profeet Mohammed. Er zijn vijf gradaties van de *ʿaḥkām* in de Islam: *fard* (verplicht), *mustaḥab* (wenselijk), *ḥalāl* (toegestaan), *makrūh* (onwenselijk), en *ḥarām* (verboden) {K 60:10}.²⁰

[Zie *fard*; *mustaḥab*; *ḥalāl*; *makrūh*; *ḥarām*; *fiqh*; *Sharīʿa*].

Ahl al-Bayt

[ʿAhl al-Bayt – أَهْلُ الْبَيْتِ]

Leden van het huishouden van de Profeet Mohammed. De

16 *Kitāb at-Taʿrifāt li-Jarjānī*, 152; *Tafsīr at-Ṭabarī: Jāmiʿ al-Bayān*, 200.

17 *Al-ʿAsmāʾ waṣ-Ṣifāt, al-Mawsūʿā al-ʿIslāmīyā al-ʿĀmmā*, 141.

18 *Al-Mawsūʿā al-ʿIslāmīyā al-ʿĀmmā*, 528; *Kitāb at-Taʿrifāt li-Jarjānī*, 87.

19 *At-Taʿrifāt al-Fiqhīyā: al-ʿAhd, taʿrif wa-sharḥ*, 153-4.

20 *At-Taʿrifāt al-Fiqhīyā: al-ʿAḥkām lughatan wa-sharʿan*, 19.

term wordt vaak gebruikt om te verwijzen naar de afstammelingen van de dochter van de profeet, Fāṭima, en haar echtgenoot 'Alī ibn Abī Ṭālib (de neef en schoonzoon van de profeet), als de enigen die gekwalificeerd zijn om rechtgeleide 'Imāms te worden en het leiderschap in handen nemen – aldus de Sjjiitische leer.²¹

[Zie *Shī'a*; *Shī'at 'Alī*; *'Imāmā*].

Ahl al-'Adl wat-Tawhied

[Ahl al-'Adl wat-Tawhīd – أهل العدل والوحد]

Mensen van de gerechtigheid en monotheïsme; voorstanders van de Goddelijke gerechtigheid en eenheid; verwijst naar de *al-Mu'tazilā*.²²

[Zie *tawhīd*; *al-Mu'tazilā*; *mutakallimūn*].

Ahl al-Bid'a

[Ahl al-Bid'a – أهل البدعة]

Mensen van onrechtzinnigheid; aanhangers van ketterse innovaties; jurisprudentiële scholen die door de Soennitische geleerden als onrechtzinnig (*al-Madhāhib al-Bāṭilā*) worden beschreven wegens het beweerde gebruik van ongegronde argumenten en

de zogenaamde “onislamitische innovaties”.²³

[Zie *bid'a*; *bāṭil*].

Ahl al-Hadieth

[Ahl al-Ḥadīth – أهل الحديث]

De traditionalisten; de mensen van de *Ḥadīth*;²⁴ handhavers of verdedigers van de traditie van de profeet. Tot de leidende figuren en bekende '*ulamā*' binnen deze stroming behoren 'imām Mālik ibn Anas, stichter van de Malikitische (*Mālikīyā*) rechtsschool, en 'imām Aḥmed ibn Ḥanbal, stichter van de Hanbalitische (*Ḥanbalīyā*) rechtsschool.²⁵ *Ahl al-Ḥadīth* worden ook soms *'Ahl al-'Athar* genoemd omdat ze veel bezig waren met het verzamelen van de overleveringen, ze richtten de eerste school op die de *Sunna* heeft vastgelegd en deze heeft gezuiverd van gefabriceerde '*aḥādīth*.²⁶

[Zie *Ḥadīth*; *Sunna*; *Ḥanbalī*; *Mālikī*].

Ahl al-hall wal 'aqd

[Ahl al-ḥall wal-'aqd – أهل الحل وال عقد]

Elitegeleerden en godsdienstige autoriteiten die 'losmaken en

21 *Al-Mawsū'ā al-'Islāmīyā al-'Āmmā*, 18-19; *aṣ-Ṣūfiyā fil-Qur'an was-Sunna*, 142.

22 *Kitāb at-Ta'rifāt li-Jarjānī*, 72.

23 *Sunan al-Tirmidhī: al-Jāmi' al-Ṣaḥīḥ*, 171; *al-Farq Bayn al-Firaq*, 4-11.

24 *Sharaf Aṣḥāb al-Ḥadīth*, 30.

25 *Al-Jāmi' Li 'Ulūm al-'Imām Aḥmad*, 10.

26 *Jāmi' al-Masā'il al-Ḥadīthīyā: al-I'tisām bil-Kitāb was-Sunna*, 18; *Tārīkh at-Tashrī' al-'Islāmī*, 69.

binden'. De uitdrukking verwijst voornamelijk naar de vertegenwoordigers van de 'umma die samenkomen om tot een consensus van de gemeenschap te bereiken met betrekking tot een religieus-politieke kwestie.²⁷

[Zie 'ulamā'; 'umma; shūrā].

Ahl al-Kitaab

[Ahl al-Kitāb – أهل الكتاب]

Mensen van het Boek of Bezitters van de Schrift. Deze uitdrukking uit de Koran verwijst naar de Christenen en de Joden die worden beschouwd als de eersten die de monotheïstische openbaring hebben ontvangen waarop de Islam is gevestigd {K 2:105}.²⁸

[Zie dhimmī; dhimmā].

Ahl al-Ma'rifa

[Ahl al-Ma'rifa – أهل المعرفة]

Mensen van kennis; geleerden die over wetenschappelijke kennis en kunde beschikken; binnen het Islamitische mysticisme verwijst 'Ahl al-Ma'rifa naar de Ṣūfī geleerden.²⁹

[Zie Ṣūfī; ṭarīqā; dhikr; ḥadrā].

Ahl al-Ra'y

[Ahl ar-Ra'ī – أهل الرأي]

De rationalisten; de mensen van de opvatting; een rechtsschool die zich zij aan zij met 'Ahl al-Ḥadīth

heeft opgericht. Deze school werd zo genoemd omdat haar *fuqahā'* vaker afweken van de principiële kwesties, een beroep deden op opvattingen en analogie bij het aantonen van juridische standpunten, en voorvallen suggereerden voordat deze plaatsvonden. 'Ahl ar-Ra'ī baseerden zich op de Koran en de *Sunna*, maakten gebruik van *qiyās* (analogie) en rationalistische opvattingen om hun begrip van de aanwijzingen in juridische teksten te verdiepen en hun eigen positie te bepalen ten opzichte van bepaalde kwesties. De stichter van het *Ḥanafisme*, 'imām Abū Ḥanīfa, heeft de methodologie van 'Ahl ar-Ra'ī als volgt samengevat: "Ik accepteer zonder aarzelen wat er in de Koran en de *Sunna* staat en ik moet alles wat van de *Ṣaḥāba* komt verifiëren, maar als je de *Tābi'īn* noemt: ik ben een man en zij zijn ook mannen."³⁰ Volgens 'Ahl ar-Ra'ī zou de juridische interpretatie van de *Sharī'a* een basis in de rede moeten hebben, ondersteund moet worden door waarneembare, zichtbare wijsheid, en rekening moet houden met de belangen van het volk.³¹

27 *At-Ta'rīfāt al-Fiqhīyā: 'Ahl al-ḥall wal-'aqd*, 38.

28 *Al-Minhāj fy-l-Mafāhīm al-Islāmīyā wal-Ḥarakīyā*, 284.

29 *Fiqh al-Jihād Li-Shaikh al-Islām Ibn Taymīyā*, 27; *Mafhūm at-Taṣawwuf*, 48; *aṣ-Ṣūfīyā fil-Qur'ān was-Sunna*, 32-3.

30 *Kashf al-'Asrār*, 29-33.

31 *Tārīkh at-Tashrī' al-Islāmī*, 70.